

«Διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές και πολυγλωσσικές
τάξεις: Προκλήσεις και Προοπτικές»
Διαδικτυακές επιμορφωτικές συναντήσεις ΠΙΚ,
17 Μαρτίου 2025

Η διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων εκτός Γλώσσας

Ασπασία Χατζηδάκη

- Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Παν/μίου Κρήτης
- Διευθύντρια Εργαστηρίου Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (ΕΔΙΑΜΜΕ)
- aspahatz@uoc.gr

Σήμερα
θα
συζητή-
σουμε τα
εξής:

Τι είναι «γλωσσική επάρκεια» σε μια Γ2 για τους μαθητές και τις μαθήτριες με μεταναστευτική βιογραφία;

Ποιες προκλήσεις θέτει η «γλώσσα του σχολείου» στους μαθητές αυτούς;

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά αυτού του είδους της γλώσσας;

Ποιες είναι κάποιες καλές πρακτικές και τεχνικές για να διευκολύνουμε την πρόσβαση των παιδιών στη γνώση σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα;

Μέτρα για
την ένταξη
των
μαθητών/
-τριών με
μετανα-
στευτική
βιογραφία;

Συνήθως, έμφαση **στην κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας (Γ2)** σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο (A2; B1; του ΚΕΠΑ), προκειμένου να ενσωματωθούν στην τάξη και να μπορούν να παρακολουθούν τα μαθήματα.

Ωστόσο, αυτό **απαιτεί χρόνο και συστηματική διδασκαλία** με κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό.

Πώς θα καταφέρουμε να παρακολουθούν – στο μέτρο των δυνατοτήτων τους- οι μαθητές αυτοί **τα διάφορα γνωστικά αντικείμενα της τυπικής τάξης;**

Ας μην ξεχνάμε ότι...

**αποτελεσματική
ένταξη** σημαίνει ότι

- εφοδιάζουμε τους μαθητές και τις μαθήτριες αυτές με τις **δεξιότητες** που απαιτούνται **για να κατακτήσουν το πλήρες περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών.**

...η **πρόσβαση στη γνώση** είναι:

- **δικαίωμα** του κάθε μαθητή,
- **βάση** για ακαδημαϊκή εξέλιξη και κοινωνική ένταξη.

Δυστυχώς,
σύμφωνα με
διεθνή και
εθνικά

προγράμματα
αξιολόγησης
επιδόσεων
(λ.χ. PISA,
IGLU, TIMMS)

...

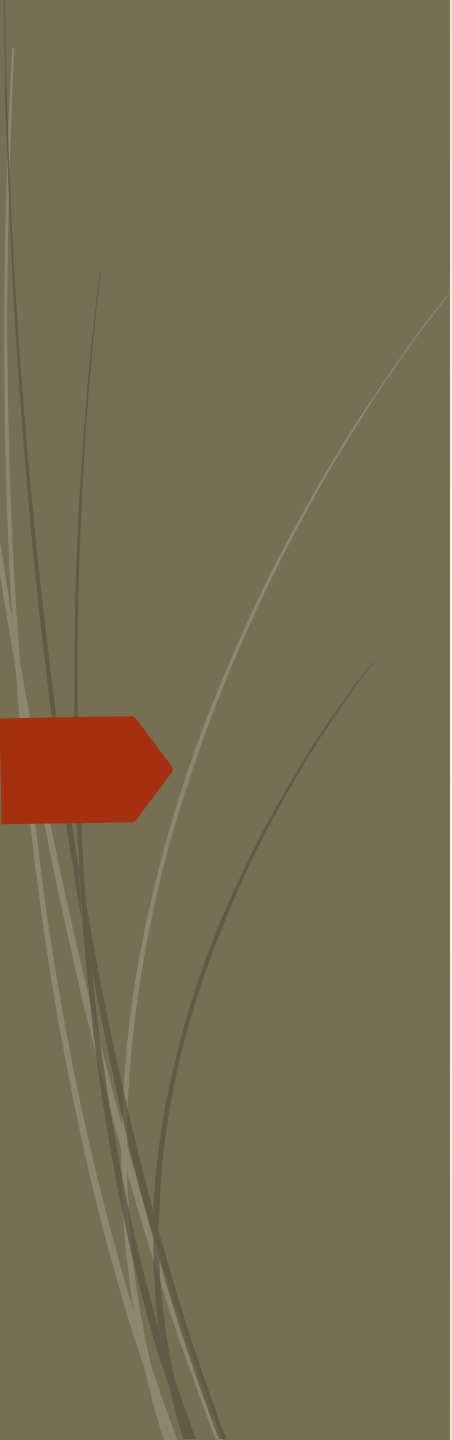
... παρατηρείται **υστέρηση των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία σε σχολικές επιδόσεις**, ειδικά της **α' γενιάς** (OECD, 2010)

Σε κάποιες περιπτώσεις παρατηρούνται **χαμηλότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις και σε μαθητές/τριες β' γενιάς** (Cummins, Brown, & Sayers 2007)

Πολυπαραγοντικό φαινόμενο

(και δεν εμφανίζεται σε όλα τα κράτη με τον ίδιο τρόπο βλ. *Νέα Ζηλανδία, Καναδάς*)

Ωστόσο, σημαντικός παράγοντας για τις χαμηλότερες ελλείψεις θεωρείται η **ελλιπής γνώση της «γλώσσας του σχολείου»**.

Πόσο χρόνο χρειάζονται
οι μαθητές/τριες με
μεταναστευτική βιογραφία
για να μάθουν ελληνικά;

Η απάντηση εξαρτάται από το
περιεχόμενο που δίνουμε στη φράση
«ξέρω/μιλάω ελληνικά».

Οι διαφορετικές
όψεις της γλωσσικής
επάρκειας στη Γ2
για «αναδυόμενα
δίγλωσσους» μαθητές
και μαθήτριες

Οι προτάσεις του
Jim Cummins (βλ.
Cummins, 2005)

Οι τρεις
διαστάσεις
της
γλωσσικής
ικανότητας
κατά τον
Cummins

Συνομιλιακή
ευχέρεια

Διακριτές
γλωσσικές
δεξιότητες

Ακαδημαϊκή
γλωσσική
ικανότητα

Συνομι- λιακή ευχέρεια

(conversatio-
nal fluency)-
παλαιότερα
"BICS"

Γλωσσική επάρκεια που επιτρέπει
στα παιδιά να επικοινωνήσουν με το
περιβάλλον τους

- για οικεία θέματα/θέματα της καθημερινότητας
- συνήθως πρόσωπο με πρόσωπο.
- ❖ Στηρίζεται σε 'βασικό' λεξιλόγιο και συχνόχρηστες συντακτικές δομές.
- ❖ Η μετάδοση του νοήματος υποστηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από εξωγλωσσικά στοιχεία (μορφασμούς, κινήσεις, τόνος φωνής, επιτονισμός)
- ❖ Αναπτύσσεται ικανοποιητικά μέσα σε 1-2 χρόνια.

Διακριτές γλωσσικές δεξιότητες

(discrete
language
skills)

Γνώσεις γύρω από δεξιότητες
γραμματισμού αλλά και τη δομή και
τους κανόνες χρήσης της Γ2 λ.χ.

το αλφάβητο, τα σημεία στίξης, η φορά των
γραμμάτων..

*«τα επίθετα συμφωνούν ως προς το γένος, τον
αριθμό και την πτώση με τα ουσιαστικά»*

*«τα επίθετα μπαίνουν πριν από το ουσιαστικό»,
«για να μιλήσουμε για το μέλλον, χρησιμοποιούμε
το «θα», ΚΟ.Κ.*

- Κατακτώνται
 - σε οργανωμένο πλαίσιο μάθησης ή/και
 - μέσω επαφής με κείμενα.
- Αρχικό στάδιο: 1-2 χρόνια.

Ακαδημαϊκή γλωσσική ικανότητα

(academic language proficiency),
παλιό CALP

Γλωσσική επάρκεια που επιτρέπει

- την κατανόηση και
- την παραγωγή λόγου

συμβατού με τις απαιτήσεις της διδασκαλίας.

- Καλλιεργείται σε οργανωμένο πλαίσιο διδασκαλίας.
- Χρειάζονται αρκετά χρόνια για να φτάσουν οι δίγλωσσοι μαθητές στο ίδιο επίπεδο με τους μονόγλωσσους.
- Ανάγκη να υποστηριχτούν στην προσπάθειά τους να την αναπτύξουν.

Τι σημαίνει
αυτό για την
ακαδημαϊκή
πορεία των
αναδυόμενα
δίγλωσσων
μαθητών/-
τριών;

Μέσα σε 2-3 χρόνια αναμένεται να έχουν
κατακτήσει γλωσσική επάρκεια ικανή για
την **κάλυψη καθημερινών επικοινωνιακών
αναγκών** και τη **διεκπεραίωση απλών
δραστηριοτήτων** στη σχολική τάξη.

Ωστόσο, πιθανότατα **θα υστερούν ως προς
την ανάπτυξη της ακαδημαϊκής γλώσσας**
(academic language) →

θα δυσκολεύονται να παρακολουθήσουν
ικανοποιητικά τη διδασκαλία γνωστικών
αντικειμένων.

Κοινοί οι
στόχοι για
όλους, αλλά
διαφορετική
η αφετηρία

- ❑ Μονόγλωσσοι συμμαθητές: “κινούμενος στόχος”
- ❑ Τα δίγλωσσα παιδιά έχουν ένα διπλό φορτίο:
 - (α) να μάθουν έναν **νέο γλωσσικό κώδικα**
 - (β) να κατακτήσουν γνώσεις και δεξιότητες **μέσω αυτού του κώδικα.**
- ❑ Για να πετύχουν οι δίγλωσσοι αντίστοιχες επιδόσεις, χρειάζονται και περισσότερο χρόνο και ταχύτερη πρόοδο.
- ❑ Η πρόοδος αυτή **πρέπει να υποστηριχτεί** από διδακτικές πρακτικές.

Ποιες είναι όμως οι απαιτήσεις
της ακαδημαϊκής γλωσσικής
ικανότητας;

Δραστηριότητα 1.
Συζήτηση στην ολομέλεια.

Ιστορία Γ' Δημ.

Τι καλούνται να κάνουν οι μαθητές εδώ;

Νεολιθική Εποχή

Πώς και γιατί μετακινούμαστε;

Πώς έκτιζαν τα σπίτια τους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής;

Πώς έκτιζαν τα σπίτια τους οι άνθρωποι της Νεολιθικής Εποχής; Παρατηρώ προσεκτικά τις πιο κάτω φωτογραφίες και συμπληρώνω τον πίνακα που ακολουθεί. Συγκρίνω τις απαντήσεις μου με τα παιδιά που κάθονται δίπλα μου.

Κάτοψη οικίας στη Χοιροκοιτία

Πηγή φωτογραφίας: Σχολικό βιβλίο Ιστορίας, Ο Άνθρωπος και η Ιστορία του. Από τον λίθο στον πηλό, Τάξη Γ', ΥΑΠ, ΥΠΠ Κύπρου, σ. 45.

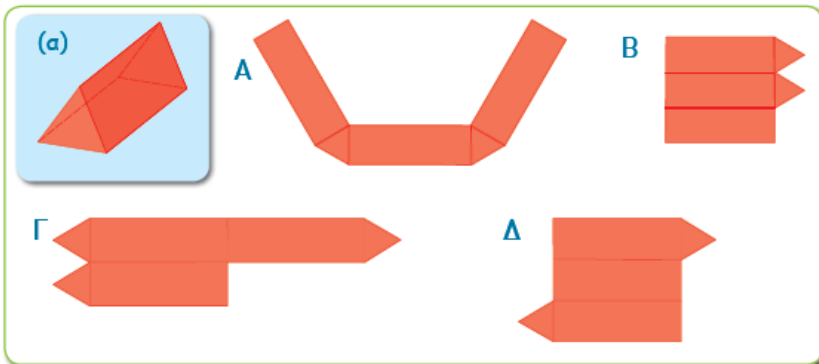
Αναπαράσταση οικίας με βάση τα ευρήματα στην περιοχή Σηγλουρόκαμπος - Παρεκκλησιά.
Πηγή σκέτσου: Hadjisavvas, S. (Ed.) (2010). Cyprus at the Crossroad of civilisations. [Κύπρος: Σταυροδρόμι των Πολιτισμών]. Nicosia: The government of the Republic of Cyprus.

Μαθηματικά Δ' τάξης (Εν.7, Στερεομετρία)

Τι καλούνται να κάνουν οι μαθητές εδώ;

2. Να βάλεις σε κύκλο το ανάπτυγμα, το οποίο όταν διπλωθεί, θα σχηματίσει το κάθε στερεό.

Ο Κωνσταντίνος και η Ελίνα παίζουν ένα παιχνίδι με κάρτες. Οι κάρτες είναι αναποδογυρισμένες και κάθε παιδί τραβάει μια κάρτα. Το παιδί που τραβάει την κάρτα με το μεγαλύτερο κλάσμα είναι αυτό που κερδίζει.

(α) Πιο κάτω παρουσιάζονται οι κάρτες που τράβηξαν τα παιδιά σε τέσσερις γύρους του παιχνιδιού. Να εξηγήσεις ποιο παιδί κέρδισε σε κάθε γύρο.

Κωνσταντίνος

$$\frac{2}{5}$$

Γύρος 1

$$\frac{1}{5}$$

Γύρος 2

$$\frac{1}{4}$$

Γύρος 3

$$\frac{2}{6}$$

Γύρος 4

$$\frac{4}{5}$$

$$\frac{1}{8}$$

$$\frac{3}{12}$$

$$\frac{5}{8}$$

Ελίνα

(β) Στον 5^ο γύρο κέρδισε ο Κωνσταντίνος. Ποια κάρτα τράβηξε η Ελίνα, αν ο Κωνσταντίνος τράβηξε την κάρτα $\frac{3}{5}$;

$$\frac{3}{5}$$

Ιστορία Στ', « Η Κύπρος κατά την πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας».

Τι καλούνται να κάνουν οι μαθητές εδώ;

- Μπορείς να κάνεις κάποιες υποθέσεις για το πώς διοικούσαν οι Βρετανοί την Κύπρο;
 - Οι δυο πηγές συμφωνούν μεταξύ τους; Γιατί κατά τη γνώμη σου συμβαίνει αυτό;
 - Στις πηγές που ακολουθούν θα βρεις πληροφορίες για τον τρόπο διοίκησης της Κύπρου στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και της Αγγλοκρατίας.
1. Σημείωσε τις διαφορές που διαπιστώνεις στη διοίκηση.
 2. Σύγκρινε τη συμμετοχή των Κυπρίων στη διακυβέρνηση του νησιού υπό την Οθωμανική και υπό την Βρετανική κυριαρχία.

Η κατάκτηση της σχολικής γνώσης προϋποθέτει την ανάπτυξη υψηλότερων γνωστικών δεξιοτήτων (HOTS, *higher order thinking skills*)

Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και τα εγχειρίδια
χρησιμοποιούν τον λόγο για να:

- ταξινομήσουν
- ορίσουν
- περιγράψουν
- αξιολογήσουν
- εξηγήσουν
- διερευνήσουν
- και να παρουσιάσουν πληροφορίες.

(Dalton-Puffer, 2013, στο Κάντζου 2024)

**Τις ίδιες
δεξιότητες
πρέπει να
αναπτύξουν και
οι μαθητές/τριες!**

Παραδείγματα από γνωστικές απαιτήσεις σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα (Ζάγκα, 2014)

Μαθηματικά

- εξηγώ
- ερμηνεύω
- εκφράζω με λογική σειρά
- συνδέω μια γραφηματική αποτύπωση με τη λεκτική της απόδοση
- Κ.ά.

Ιστορία

- αναλύω
- ερμηνεύω
- συγκρίνω
- κρίνω
- συμπεραίνω
- αιτιολογώ
- επιχειρηματολογώ
- κ.α.

Ποια είναι τα
χαρακτηριστικά
της «ακαδημαϊκής
γλώσσας»/
του «ακαδημαϊκού
λόγου»;

«ακαδημαϊκή γλώσσα»/ «γλώσσα της εκπαίδευσης/ του σχολείου»:

Πολλοί όροι για μία (;) έννοια

- Τα τελευταία 20 χρόνια έχει ενταθεί διεθνώς το ερευνητικό ενδιαφέρον για το θέμα → διάφοροι όροι λ.χ.
- «ακαδημαϊκός λόγος» (Κάντζου, 2024)
- «γλώσσα των γνωστικών αντικειμένων» (disciplinary language, Moore και Schleppegrell, 2020 στο Κάντζου, 2024) κ.λπ.

Δραστηριότητα 2

(10' συζήτηση σε ομάδες και 10' συζήτηση στην ολομέλεια)

- Έστω ότι έχετε στην τάξη σας μαθητές/τριες με μεταναστευτική βιογραφία και 1-2 χρόνια παραμονής στην Κύπρο.
- Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα από διδακτικά εγχειρίδια του Δημοτικού σχολείου
- Επιλέξτε τρία (3) από αυτά και συζητήστε σε ομάδες (σε 'break out rooms') ποια σημεία θα δυσκολέψουν τους μαθητές σας, κατά τη γνώμη σας, και γιατί (10').
- Επιστροφή στην ολομέλεια και αναφορά.

- 1) «Για την άνετη εξέταση του αντικειμένου το φωτίζουμε από κάτω με τεχνητό φωτισμό.»
- 2) «Περιστρέφοντας το κουμπί (κ) προς την κατάλληλη φορά, μπορούμε να δούμε το αντικείμενο πολύ καθαρά.»
- 3) «Στη διάρκεια του 20ου αιώνα το κλίμα της Κύπρου και ιδιαίτερα οι δύο βασικές κλιματικές παράμετροι, η βροχόπτωση και η θερμοκρασία, έχουν παρουσιάσει σημαντικές διακυμάνσεις και τάσεις. Η βροχόπτωση παρουσίασε πτωτική τάση με μέσο ρυθμό 1mm ανά έτος και η θερμοκρασία ανοδική τάση με μέσο ρυθμό 0.01 °C ανά έτος. Οι ρυθμοί μεταβολής της βροχόπτωσης και της θερμοκρασίας είναι μεγαλύτεροι στο δεύτερο μισό του αιώνα σε σύγκριση με την κατάσταση στο πρώτο μισό του αιώνα....»
- 4) «Πυραμίδα είναι το στερεό που έχει μόνο μία βάση, η οποία είναι δυνατόν να έχει το σχήμα οποιουδήποτε πολύγωνου. Όλες οι παράπλευρες έδρες της έχουν σχήμα τριγώνου.»
- 5) «Πιο κάτω φαίνονται οι σχεδιασμοί για την ανάπτυξη της περιοχής όπου υπάρχουν νέα οικόπεδα. Τα παιδιά και οι κάτοικοι της περιοχής νιώθουν ότι η ανάπτυξη των οικοπέδων θα φέρει νέα πνοή στο χωριό τους.»

Χαρακτηριστικά του ακαδημαϊκού λόγου

Αραποπούλου &
Γιαννουλοπούλου (2001)

Αναστασιάδη-
Συμεωνίδη (2019)

Αναστασιάδη, Μητσιακή
& Ζάγκα (2014)

Κάντζου (2024)

Α. Γίνεται ευρεία χρήση του «ακαδημαϊκού» λεξιλογίου

- Βασικό λεξιλόγιο
- Λεξιλόγιο επάρκειας
- Ακαδημαϊκό λεξιλόγιο
- Απαιτητικό λεξιλόγιο

επιστημονικό

ορολογία

(Μπακάκου-Ορφανού, 2003:160
στο Αντωνίου & Κατσαλήρου, 2014: 160)

1. «Επιστημονικό» ή «γενικό» ακαδημαϊκό λεξιλόγιο

Λεξιλόγιο απαραίτητο για την κατανόηση και έκφραση επιστημονικού λόγου **ανεξαρτήτως επιστήμης**

- *αφορά σε, εξηγείται από, αναφορικά με, σχετίζεται με, οφείλεται σε...*
- *θεωρία, ανάλυση, αποτέλεσμα, παράγοντας, ιδιότητα...*

Παράδειγμα από «Διδακτικές προτάσεις» (Ιστ. Γ΄ δημ)

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

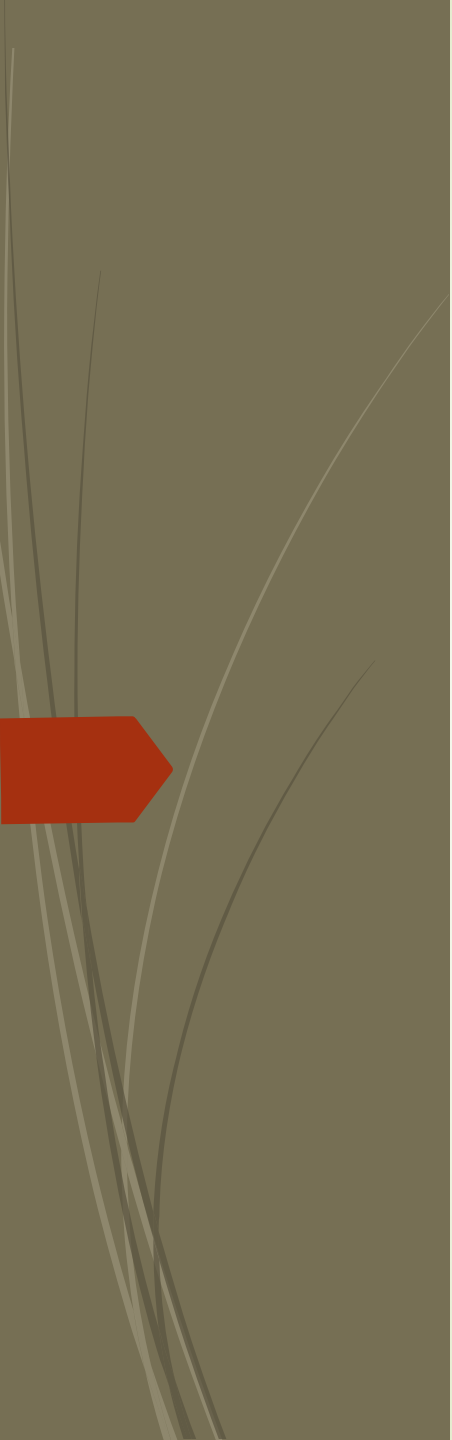
- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....

2. «Ορολογία» ή «τεχνικό» λεξιλόγιο

Τεχνικοί όροι ειδικοί για κάθε επιστημονικό πεδίο
λ.χ. *ημιτόνιο, πυρήνας, ηλεκτρόνια, μαγνητικός,
κυτταρική μεμβράνη, ανάπτυγμα, κ.λπ.*

Προσοχή! Κάποιοι τεχνικοί όροι έχουν άλλη σημασία στην καθημερινή ζωή ή χρησιμοποιούνται με άλλη σημασία σε άλλα επιστημονικά πεδία :

(λ.χ. *βάση, δύναμη, πηγή, βαθμός, μοίρα, αντίσταση, τόξο*)

Προσοχή! Η κατανόηση του ακαδημαϊκού λεξιλογίου είναι απαραίτητη για την κατανόηση του περιεχομένου και την κατάκτηση της γνώσης.

Ωστόσο, οι δυσκολίες των επιστημονικών κειμένων συνδέονται και με άλλα χαρακτηριστικά του ακαδημαϊκού λόγου.

**Β. Τα
επιστημονικά
κείμενα
χαρακτηρί-
ζονται από
υψηλό βαθμό
αφαίρεσης**

→ Η επιχειρηματολογία και οι σημασιολογικές σχέσεις είναι συχνά "κρυμμένες" στο εσωτερικό των προτάσεων, π.χ.:

«Το θεωρητικό πρόγραμμα της διαίρεσης του πυρήνα του ατόμου έχει ασφαλώς επαληθευτεί από πειραματικές έρευνες.»

«Οι περισσότερες τροφές, για να χρησιμοποιηθούν από τα κύτταρα, πρέπει να μετατραπούν σε πιο απλά συστατικά.»

«[...] τα οποία συνεργάζονται με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης, της ασφάλειας και τη συνεργασία για την επίλυση των παγκόσμιων προβλημάτων.»

Γ. Επίσης, διακρίνονται από υψηλή «λεξική πυκνότητα»

Ως προς τον όγκο των πληροφοριών που μεταφέρει, ο λόγος είναι **περιεκτικός και πυκνός**.

Αποφεύγονται επαναλήψεις και το μήνυμα συμπυκνώνεται σε μικρό αριθμό λέξεων.

Η **λεξική πυκνότητα** επιτυγχάνεται με διάφορα μέσα λ.χ.:

- το πλήθος των λέξεων περιεχομένου σε σχέση με τις γραμματικές λέξεις
- Τις ονοματοποιήσεις
- Τις αναφορικές προτάσεις

Λέξεις περιεχομένου # γραμματικές λέξεις

- λέξεις που φέρουν σημασία και “φέρουν το βάρος του σημασιακού περιεχομένου των εκφωνημάτων” (Ξυδόπουλος, 2008:76 στο Κάντζου, 2024)

«Η συγκέντρωση του οξυγόνου στο περιβάλλον του μονοκύτταρου οργανισμού είναι μεγαλύτερη από αυτή στο κυτταρόπλασμά του».

«Η βροχόπτωση παρουσίασε πτωτική τάση με μέσο ρυθμό 1mm ανά έτος και η θερμοκρασία ανοδική τάση με μέσο ρυθμό 0.01 οC ανά έτος.»

Ονοματοποιήσεις

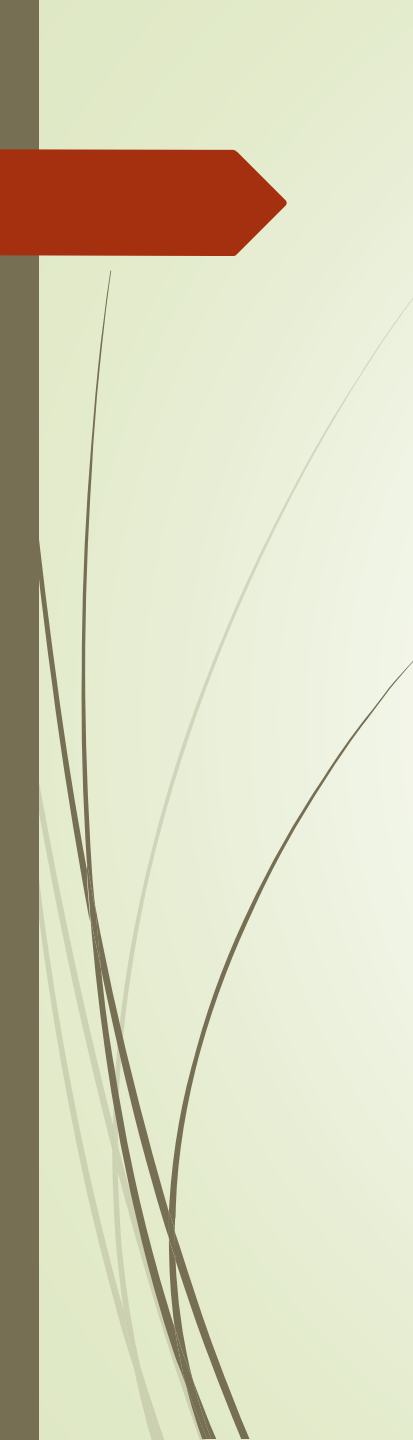
Κατασκευή και χρήση ονοματικών φράσεων έναντι ρηματικών:

Συνήθως έχουν τη μορφή ΟΥΣ + ΟΥΣ σε Γενική:

«[...] η οποία έχει ως στόχο την αντιμετώπιση προβλημάτων που αφορούν την ποιότητα της ζωής των πολιτών»

«Οι ρυθμοί μεταβολής της βροχόπτωσης και της θερμοκρασίας είναι μεγαλύτεροι στο δεύτερο μισό του αιώνα σε σύγκριση με την κατάσταση στο πρώτο μισό του αιώνα....»

«Η αποτυχία των Ιταλών να κατακτήσουν την Ελλάδα τροποποίησε τα σχέδια των συμμάχων τους Γερμανών, ...»

Πόσο εύκολο είναι να «αποκρυπτογραφήσουν» οι μαθητές ένα κείμενο σαν αυτό;

«Επιστημονικές μελέτες προειδοποιούν ότι, αν συνεχιστεί η συσσώρευση ρύπων στην ατμόσφαιρα, θα έχουμε να αντιμετωπίσουμε συνεχιζόμενη αύξηση της μέσης θερμοκρασίας και άνοδο της στάθμης της θάλασσας, συχνότερα και ακραία καιρικά φαινόμενα, ξηρασίες, πλημμύρες, επανεμφάνιση παλαιών ασθενειών, καταστροφές καλλιεργειών και οικοσυστημάτων, καθώς και απώλειες ανθρώπινων ζωών.»

(Γεωγραφία Ε΄ δημ., από ιστοσελίδα της Greenpeace)

Άλλα χαρακτηριστικά του ακαδημαϊκού λόγου. Ορισμοί.

Κάθε όρος επιδέχεται τουλάχιστον έναν ορισμό, για τη διατύπωση του οποίου η **συνηθέστερη γλωσσική δομή** που χρησιμοποιείται έχει τη μορφή « $\chi=\psi$ » λ.χ.

«Πρίσμα (ορθό πρίσμα) είναι το στερεό που έχει δύο παράλληλες και ίδιες σε μέγεθος βάσεις. Όλες οι παράπλευρες πλευρές του έχουν σχήμα ορθογωνίου».

(Μαθηματικά Δ' δημ., Εν.7)

Συνοψίζοντας...

- Υψηλή λεξική πυκνότητα
 - Λεξιλόγιο με χαμηλή συχνότητα (ή/και τεχνικό λεξιλόγιο)
 - Ύπαρξη μεγάλου αριθμού ονοματοποιήσεων
 - Ορισμοί
 - Μεταφορές
 - Παρουσία μορφοσυντακτικών δομών που δεν εμφανίζονται στην καθημερινή επικοινωνία
(π.χ. γερούνδιο, αναφορικές προτάσεις, παθητική φωνή) κ.ο.κ.
- ☐ **δυσχεραίνουν την κατανόηση του ακαδημαϊκού λόγου και την πρόσβαση των μαθητών στη γνώση (‘επιστημονικό γραμματισμό’)**

Πώς έχουν απαντήσει τα
εκπαιδευτικά συστήματα σε αυτήν
την πρόκληση;

Το φαινόμενο αυτό απασχολεί τα εκπαιδευτικά συστήματα εδώ και δεκαετίες

➤ Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες: «Τάξεις Υποδοχής» (διδασκαλία της Γ2 ως αντικείμενο)

➤ Στις ΗΠΑ: ήδη από τη δεκαετία του '80 →

διάφορα μοντέλα διδασκαλίας όπου συνδυάζεται η διδασκαλία/κατάκτηση της Αγγλικής ως Γ2 με διδασκαλία/κατάκτηση περιεχομένου σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα

Όρος-ομπρέλα: **διδασκαλία με βάση το περιεχόμενο** (content-based instruction)

Η διδασκαλία με βάση το περιεχόμενο: ποικιλία προσεγγίσεων και εφαρμογών

- Συνδυάζεται η διδασκαλία γλώσσας (Γ2) και περιεχομένου με ποικίλους τρόπους.
- **Κοινό σημείο:** η διδασκαλία περιλαμβάνει τόσο γλωσσικούς όσο και γνωστικούς στόχους.
- **Διαφορές:** τα ποικίλα διδακτικά μοντέλα τοποθετούνται σε ένα **φάσμα** ανάλογα με το κατά πόσο δίνουν έμφαση στην **εκμάθηση του περιεχομένου** ή στην **εκμάθηση της Γ2**

(Met, 1999 · Snow & Brinton, 2017 · Snow & Brinton, 2023 · Ζάγκα, 2014 · Χατζηδάκη, 2001, κ.ά.).

Διδασκαλία γλώσσας με βάση το περιεχόμενο: ένα συνεχές συνδυαστικής προσέγγισης γλώσσας και περιεχομένου (Met, 1999, Fig.1)

Με έμφαση στο περιεχόμενο

Το περιεχόμενο διδάσκεται μέσω της Γ2.

Προτεραιότητα έχει η εκμάθηση του περιεχομένου.

Η κατάκτηση της γλώσσας είναι δευτερεύουσα.

Οι στόχοι σχετικά με την κατάκτηση του περιεχομένου καθορίζονται από τους αντίστοιχους στόχους του Α.Π.

Οι γλωσσικοί στόχοι επιλέγονται από τους/τις εκπαιδευτικούς.

Οι μαθητές/τριες αξιολογούνται ως προς τον βαθμό κατάκτησης του περιεχομένου.

Με έμφαση στη γλώσσα

Το περιεχόμενο χρησιμεύει για την κατάκτηση της Γ2.

Προτεραιότητα έχει η εκμάθηση της γλώσσας.

Η εκμάθηση του περιεχομένου προκύπτει τυχαία και απροσχεδίαστα.

Οι στόχοι σχετικά με την κατάκτηση της γλώσσας καθορίζονται από τους αντίστοιχους στόχους του Α.Π.

Οι μαθητές/τριες αξιολογούνται κυρίως ως προς την επίτευξη γλωσσικών στόχων.

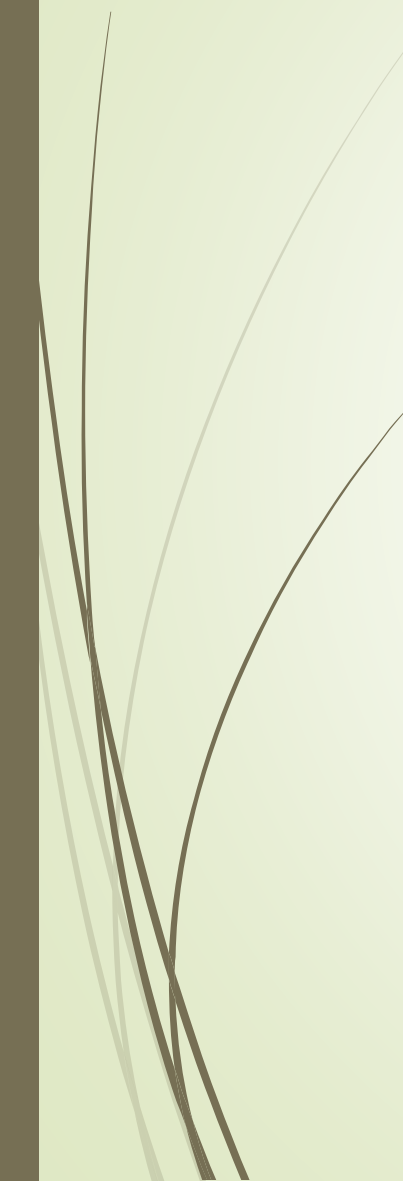
Μοντέλα με έμφαση στο περιεχόμενο:
ένα παράδειγμα (Met, 1999 · Ζάγκα 2014)

**Πλαισιωμένη διδασκαλία γνωστικών
αντικειμένων**
(*Sheltered subject-matter instruction*)

- Γνωστικά αντικείμενα διδάσκονται στη Γ2 των μαθητών με **τεχνικές και στρατηγικές που να διευκολύνουν την πρόσβασή τους στη γνώση**, παρά το χαμηλό επίπεδο γλωσσομάθειας τους
- Η έμφαση είναι στην **κατάκτηση του περιεχομένου**.

Συνήθειες στρατηγικές:

- **Απλοποίηση** της γλώσσας της διδασκαλίας
 - Παρουσίαση της νέας γνώσης με **γραφικούς προοργανωτές** και άλλα γραφήματα ή εποπτικά μέσα
 - Δραστηριότητες επικεντρωμένες στην **ανακαλυπτική μάθηση** και στην **ενεργό συμμετοχή** των μαθητών/τριών κ.ά.
-

Ο/Η εκπαιδευτικός παίζει πολύ σημαντικό ρόλο

- Καλείται να επιλέξει τις **κατάλληλες γλωσσικές 'διευκολύνσεις'** χωρίς να θέσει σε κίνδυνο τον **γνωστικό εμπλουτισμό** των μαθητών/τριών

(λ.χ. πώς να αντικαταστήσει τις λέξεις που παρουσιάζουν ιδιαίτερη δυσκολία με άλλες, που θα επιτρέψουν να διατηρηθεί ο πυρήνας των νοημάτων του μαθήματος).

- Απαιτείται **καλή γνώση:**
 - **του γνωστικού αντικειμένου** αλλά και
 - **των γλωσσικών και γνωστικών απαιτήσεων** που παρουσιάζει η διδασκαλία του

Μοντέλα με έμφαση στη γλώσσα:

ένα παράδειγμα (Met, 1999 · Ζάγκα 2014 · Χατζηδάκη 2001)

Θεματικά οργανωμένη διδασκαλία (Theme-based instruction)

- ❑ Η οργάνωση της διδασκαλίας της Γ2 γύρω από ενότητες όπως 'υγεία', 'διατροφή', 'κατοικία', 'περιβάλλον', 'ταξίδια' κλπ
- ❑ Στόχος η βελτίωση της γλωσσικής επάρκειας των μαθητών.
- ❑ Διδασκαλία από ειδικούς στη διδασκαλία μίας Γ2, όχι από εκπαιδευτικούς 'ειδικοτήτων'.
- ❑ Η κατάκτηση του περιεχομένου είναι δευτερεύουσας σημασίας, δεν αξιολογούνται οι μαθητές πάνω σε αυτό.

Ευρεία χρήση τέτοιων συνδυαστικών προσεγγίσεων

Καλύπτει όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και ποικίλους μαθητικούς πληθυσμούς σε διάφορες χώρες, λ.χ.

- 1) Προγράμματα για μαθητές/τριες από την **κυρίαρχη ομάδα** που φοιτούν σε **προγράμματα εμβάπτισης** (immersion programmes): παρακολουθούν όλα τα μαθήματα ή ένα μέρος τους μέσω μιας Γ2 τους (λ.χ. γαλλικά στον Καναδά, αγγλικά στην Ισπανία, κινέζικα ή γιαπωνέζικα στις ΗΠΑ κ.ο.κ.)
- 2) Διδασκαλία ξένων γλωσσών στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση
- 3) Διδασκαλία της Αγγλικής για Συγκεκριμένους Σκοπούς (ESP) σε ενήλικες κ.ά.

(Ζάγκα, 2014)

Σχετικές εξελίξεις στην Ευρώπη

Ήδη από τη δεκαετία του 1990...

- προβληματισμοί και πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της γλωσσικής διδασκαλίας
- **Στόχος των τελευταίων 25 ετών:** η καλλιέργεια **πολλαπλογλωσσίας (plurilingualism)** ανάμεσα στους Ευρωπαίους πολίτες
- Εισήγηση για **νέες, συνδυαστικές προσεγγίσεις** στη γλωσσική διδασκαλία
- η πιο διαδεδομένη είναι το CLIL (Dalton-Puffer, 2007).

CLIL: Content and Language Integrated Learning

*Ολοκληρωμένη Εκμάθηση
Περιεχομένου και Γλώσσας (ΟΕΠΕΓ)*

Η «ευρωπαϊκή» εκδοχή της «διδασκαλίας με βάση το περιεχόμενο»

- Υιοθετήθηκε το 1994
- Εκπαιδευτική προσέγγιση με **διπλό στόχο**, κατά την οποία μια **επιπρόσθετη γλώσσα χρησιμοποιείται για την εκμάθηση και διδασκαλία περιεχομένου και γλώσσας** με στόχο να αναπτύξει την κατοχή και των δύο σε προκαθορισμένα επίπεδα.

(Coyle, Hood and Marsh, 2010)

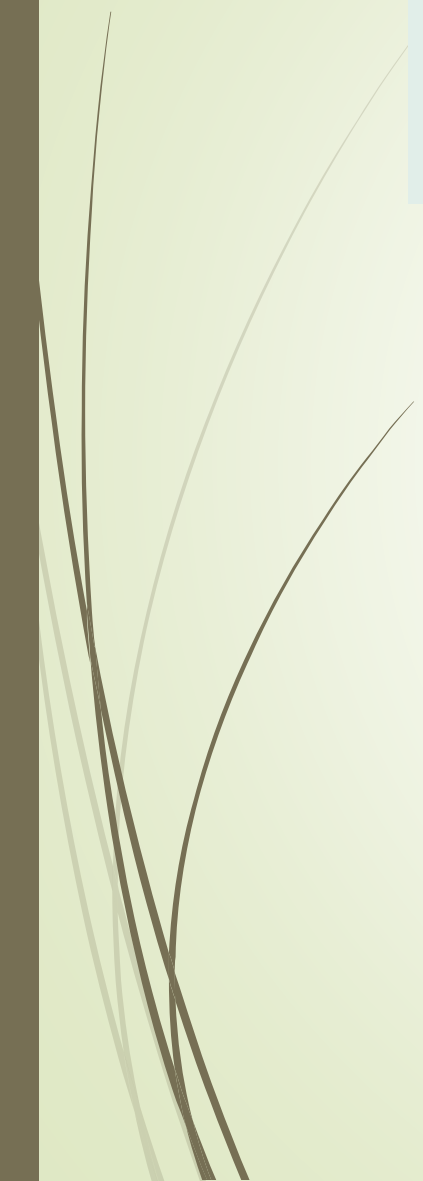

Αρχικά, εφαρμογή στη διδασκαλία ξένων γλωσσών

- Για πολλά χρόνια, CLIL: συνδυαστική διδασκαλία της **Αγγλικής ως Γ2** με άλλα γνωστικά αντικείμενα.
- Πολύ θετικά τα αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών (Matheoudakis et al. 2014).
- υψηλό επίπεδο επάρκειας στη γλώσσα-στόχο και υψηλό επίπεδο κατάκτησης του περιεχομένου (σε λιγότερο χρόνο από ό,τι απαιτούσε η αυτόνομη γλωσσική διδασκαλία)
- κοινωνικό επίπεδο- γρηγορότερη ενσωμάτωση και ανάπτυξη θετικών στάσεων απέναντι στην πολυπολιτισμικότητα.

Στροφή προς την αξιοποίησή της και για τη διδασκαλία των αναδυόμενα δίγλωσσων μαθητών/τριών

- Τόσο στην εφαρμογή του σε τάξεις ΞΓ, όσο και σε τάξεις με αναδυόμενα δίγλωσσους μαθητές, η εφαρμογή του CLIL απαιτεί **συνεργασία** μεταξύ
 - εκπαιδευτικών που διδάσκουν τη Γ2 ως γνωστικό αντικείμενο
 - εκπαιδευτικών ειδικοτήτων.
-

Σημαντικές θεωρητικές παραδοχές και διδακτικές πρακτικές (1/2)

Η διδασκαλία της Γ2 είναι περισσότερο αποτελεσματική όταν...

- πραγματοποιείται μέσα σε ένα **αυθεντικό επικοινωνιακό περιβάλλον**, με γλωσσικά ερεθίσματα και δραστηριότητες που κεντρίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών (*η Γ2 ως μέσο για κατανόηση νοήματος*)
- αντιστοιχεί σε **πραγματικές ανάγκες** των μαθητών/τριών που καλύπτονται από τη χρήση αυτής της γλώσσας (*αυξημένα κίνητρα των μαθητών να εμπλακούν στο μάθημα και να αλληλεπιδράσουν με τη γλώσσα-στόχο*)

Σημαντικές θεωρητικές παραδοχές και διδακτικές πρακτικές (2/2)

- Το περιεχόμενο («η ύλη») παρέχει τη βάση για την ενεργοποίηση τόσο των γνωστικών και των αλληλεπιδραστικών διαδικασιών που είναι βασικές για την εκμάθηση μιας δεύτερης/ ξένης γλώσσας.
- Ειδικά για τους αναδυόμενα δίγλωσσους μαθητές, συμβάλλει στο να αναπτυχθούν όψεις της γλώσσας που συνδέονται με γνωσιακές δεξιότητες όπως είναι η ταξινόμηση, η περιγραφή μίας διαδικασίας, η διατύπωση υπόθεσης, η πρόβλεψη, η ερμηνεία, κ.ά.

(βλ. Ζάγκα, 2014, Ματθαιουδάκη, 2014, Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη υπό εκδοση).

Εφαρμογές του CLIL στην Ελλάδα

➤ Στη διδασκαλία ξένων γλωσσών:

- ❖ μία από τις λίγες ευρωπαϊκές χώρες όπου δεν εφαρμόζεται επίσημα (αλλά βλ. προγράμματα σε Πειραματικά σχολεία στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Αγγλικής (Mattheoudakis, 2019))

➤ Στην υποστήριξη δίγλωσσων μαθητών:

- ❖ όχι συστηματική εφαρμογή
- ❖ προτάσεις και υλικά κυρίως στο πλαίσιο του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ «Εκπαίδευση παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών» (2011-2014) (diapolis.auth.gr) αλλά όχι μόνο

(Αναστασιάδη, κ.α. 2015, Αναστασιάδη, Ζάγκα και Μαθθαιουδάκη, 2014, Ζάγκα, 2019, Μητσιακή & Συμεωνίδου, 2019)

Η οργάνωση της διδασκαλίας με βάση τις αρχές του CLIL

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.ά, 2014, Ζάγκα, 2014,
Μαθθαιουδάκη & Μαλιγκούδη (υπό έκδοση) , Χατζηδάκη,
2014

Στοχεύουμε στην κάλυψη τόσο γλωσσικών όσο και γνωστικών στόχων (1/2)

Εντοπίζουμε (πριν από τη διδασκαλία και σε συνεργασία):

- Τους **μαθησιακούς στόχους** («τι θέλουμε να μάθουν οι μαθητές σε αυτήν την ενότητα;») και ειδικότερα
- Ποιες είναι οι **απαιτούμενες γνωστικές και γλωσσικές λειτουργίες**:

(λ.χ. ορισμός; περιγραφή δραστηριοτήτων; αναφορά χρονικής ακολουθίας γεγονότων; σύγκριση γεγονότων/ φαινομένων/ διαδικασιών; Κ.ο.κ.

Στοχεύουμε στην κάλυψη τόσο γλωσσικών όσο και γνωστικών στόχων (2/2)

► Τα **γλωσσικά στοιχεία** που σχετίζονται με το κείμενο:

α) τη **γλώσσα που είναι απαραίτητη για την κατανόηση του περιεχομένου** (content - obligatory language) (π.χ. τεχνικοί όροι ή ΟΦ/ΡΦ που σχετίζονται με ένα επιστημονικό πεδίο).

β) τη **γλώσσα που είναι «συμβατή» με το περιεχόμενο** (Content – compatible language):

οι ΟΦ και ΡΦ που υποστηρίζουν το περιεχόμενο χωρίς να είναι απαραίτητες για την κατανόηση του.

(Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2019, Αναστασιάδη κ,ά, 2014, Χατζηδάκη, 2014)

Προτάσεις για υποστήριξη της μάθησης σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα

1. Η οργάνωση της τάξης
2. Διάφορες μορφές 'σκαλωσιάς'
 - α. παροχή υποστήριξης για την κατανόηση
 - β. παροχή υποστήριξης για την ανάπτυξη του ακαδημαϊκού λόγου

1. Η οργάνωση της τάξης- μαθησιακό κλίμα

Περιβάλλον αποδοχής
και ενίσχυσης των
ταυτοτήτων και της
αυτοεκτίμησης των
μαθητών/τριών

Εργασίες σε
συνεργατικά-εταιρικά
σχήματα

Χρήση σταθερών
'ρουτινών' (στάδια,
οδηγίες,
δραστηριότητες, κλπ)

Εμπλοκή των
μαθητών σε
δραστηριότητες (με
τρόπους και μέσα όχι
απαραίτητα λεκτικά)

2. Διάφορες μορφές 'σκαλωσιάς' (scaffolding)

A. Παροχή υποστήριξης για την κατανόηση

Υποστήριξη
για
διευκόλυνση
της κατα-
νόησης

Ενεργοποίηση της προϋπάρχουσας
γνώσης των μαθητών/τριών

Αξιοποίηση της Γ1 των μαθητών

Χρήση διαφόρων εποπτικών
(πολυτροπικών) μέσων (φωτογραφίες,
βίντεο, γραφήματα, κλπ)

Γλωσσική εξομάλυνση του κειμένου

Ρητή διδασκαλία λεξιλογίου

1. Ενεργοποίηση της προϋπάρ- χουσας γνώσης των μαθητών/ τριών με μετα- ναστευτική βιογραφία

-Ένα παράδειγμα: Η στρατηγική K-W-L
(Γ-Θ-Μ)

-**Know** (τι **γνωρίζω** ήδη για το θέμα)

-**Want** (τι **θέλω να μάθω**)

-**Learn** (τι **έμαθα** αφού ολοκλήρωσα τη μελέτη της ενότητας)

Πώς υλοποιείται; Οι μαθητές καταγράφουν ατομικά ή συλλογικά τις γνώσεις τους και τις απορίες τους, καθώς και τα όσα έμαθαν σε διάφορες φάσεις της ενασχόλησης με το θέμα.

Weather

What do we know about weather?

• It's cold

-cooler

• It's hot

-warmer

✓ There is sun,
rain and clouds

-hot
-drier
-sunny

✓ We use rain coats
and rain boots

• Snowy weather is fun

• Clouds move.

What do we want to know?

Why does it rain?

-water cycle

What moves clouds?

-hot, drier, sun

Is the desert cold?

Do animals sleep
when it's cold?

How hot does it get
in our city?

How cold is it?

Why doesn't it snow
here?

What we learned about weather

• Weather changes during each season.

• Winter is usually cold and summer is typically hot

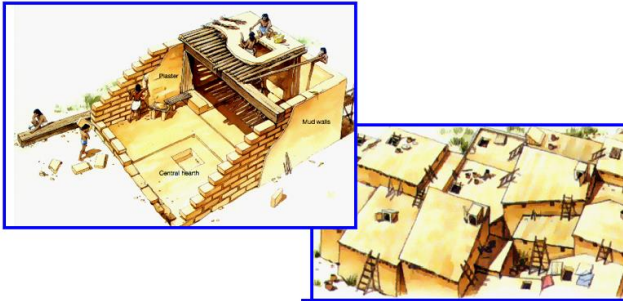
• Some animals hibernate or migrate during winter

• The water cycle causes evaporation, condensation, and precipitation (rain, snow, hail, sleet)

Ενεργοποίηση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών με οπτικά ή άλλα ερεθίσματα

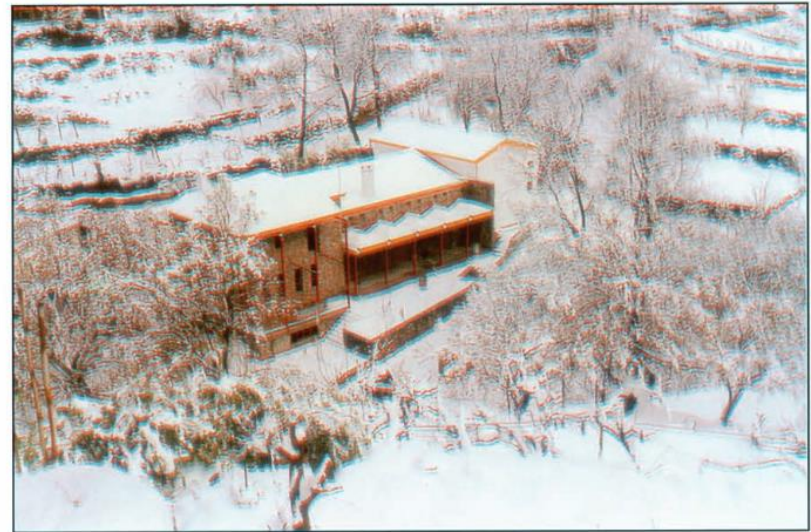
ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

- Οικισμοί σε όλο τον κόσμο: ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ οικιών βασισμένες στα ευρήματα αρχαιολόγων

Μικρά Ασία: σημερινή περιοχή Catal Hüyük (6500 π.Χ.)

2. ΤΟ ΚΛΙΜΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΥ

2. Αξιοποίηση της Γ1 τους (ή της γλώσσας στην οποία έχουν κατακτήσει σχολική γνώση)

Ενδεδειγμένη πρακτική: Ενθαρρύνουμε τους μαθητές με MB να χρησιμοποιήσουν τη Γ1 τους (ή όποια άλλη γλώσσα γνωρίζουν) για να

- αναφέρουν γνώσεις, δεξιότητες, βιώματα κλπ
- κάνουν ερωτήσεις, ζητήσουν διευκρινίσεις (από ομιλητές των γλωσσών αυτών)
- αναζητήσουν και καταγράψουν πληροφορίες σχετικές με τη νέα γνώση (νέο λεξιλόγιο, ορισμούς, φαινόμενα...)

3. Χρήση εποπτικών μέσων και γραφικών οργανωτών τόσο για την κατανόηση όσο και τον έλεγχο της γνώσης

- Εξαιρετικός τρόπος για να αποτυπωθεί η οργάνωση του περιεχομένου και οι σημασιολογικές σχέσεις.
- Επιτρέπει στους μαθητές με χαμηλή ελληνομάθεια να δείξουν τι έχουν μάθει.
- Στις μικρότερες τάξεις τα εγχειρίδια κάνουν συστηματική χρήση τέτοιων μεθόδων και εργαλείων ΑΛΛΑ
- Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επεκτείνουν τη χρήση τους και σε υλικό μεγαλύτερων τάξεων.

Εποχή του Χαλκού

Πώς και γιατί μετακινούμαστε;

Γιατί μετακινούνταν οι άνθρωποι της Εποχής του Χαλκού; Πώς μετακινούνταν;

Πώς μετακινούνταν οι άνθρωποι της Εποχής του Χαλκού;
Ποια μέσα χρησιμοποιούσαν για τις μετακινήσεις τους; Ανακρίνω τις πηγές που ακολουθούν και εντοπίζω τεκμήρια για τους λόγους μετακίνησης. Συγκρίνω και συζητώ τις απαντήσεις μου με το παιδί που κάθεται δίπλα μου.

Πώς
μετακινούνται
οι άνθρωποι;

Τρόποι με τους οποίους μετακινούνταν οι άνθρωποι της Εποχής του Χαλκού:

1. Μετακινούνταν με

2. Μετακινούνταν με

3. Μετακινούνταν με

Τεκμήρια που υποστηρίζουν αυτά που έγραψα στη διπλανή στήλη

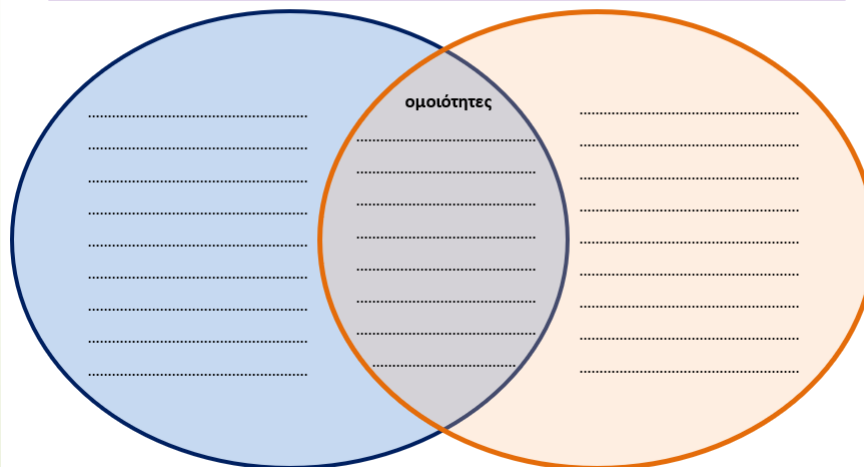
1.

2.

3.

➤ Επιλέγουμε δύο οικισμούς, τους συγκρίνουμε μεταξύ τους και συμπληρώνουμε:

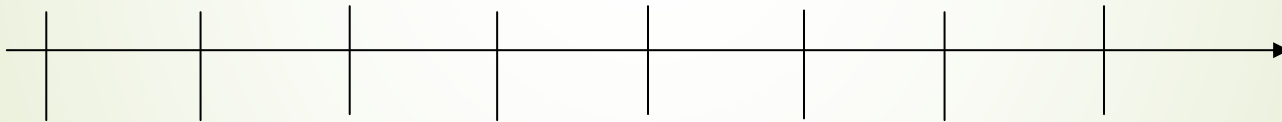
οικισμός..... και οικισμός.....

Μετατρέπω το κείμενο σε σχεδιάγραμμα

1. Χρονογραμμή για να αναπαραστήσει τα γεγονότα μίας ιστορίας σε χρονολογική σειρά ή για άλλους σκοπούς

Επτανησιακή Σχολή (τέλος 18^{ου}-αρχές 19^{ου} αιώνα) Η Γενιά του 1930 Πρώτη μεταπολεμική γενιά (1945-1967)

Ζάγκα, 2014

Χρήση
γραφημάτων για
ταξινόμηση και
οργάνωση
εννοιών

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 3

Μάθημα: Βιολογία⁸⁹ Α΄ Γυμνασίου (κεφ. 2: Πρόσληψη ουσιών και πέψη)
Διάβασε το κείμενάκι. Μπορείς να συμπληρώσεις το παρακάτω διάγραμμα;

«Η τροφή μας περιέχει θρεπτικές ουσίες, όπως πρωτεΐνες, υδατάνθρακες (σάκχαρα), λίπη, βιταμίνες, ορισμένα άλατα μετάλλων και νερό. Ο οργανισμός μας χρησιμοποιεί τις ουσίες αυτές για να εξασφαλίζει ενέργεια, να αναπτύσσεται, να διατηρεί τη δομή του, να εκτελεί φυσιολογικά τις λειτουργίες του και να παραμένει υγιής. Είναι δυνατόν να εξασφαλίζουμε όλες τις θρεπτικές ουσίες που μας είναι απαραίτητες, αν καταναλώνουμε μόνο ένα είδος τροφής, όπως, για παράδειγμα, πατάτες τηγανητές; Όλες οι τροφές δεν περιέχουν σε ίσες ποσότητες όλες τις θρεπτικές ουσίες. Άλλες τροφές είναι πλούσιες σε πρωτεΐνες, άλλες σε λίπη και άλλες σε υδατάνθρακες. Για τον λόγο αυτό πρέπει καθημερινά να καταναλώνουμε ποικιλία τροφών. Θα πρέπει να έχουμε δηλαδή μια ισορροπημένη διατροφή.»

Κατάταξε τις θρεπτικές ουσίες στο παρακάτω διάγραμμα:

89. Για ολοκληρωμένη παρουσίαση της διδακτικής εφαρμογής βλ. Κουτσανδοέας 2014.

4. Γλωσσική εξομάλυνση του κειμένου

- Με βάση τα λεξιλογικά και συντακτικά χαρακτηριστικά του ακαδημαϊκού λόγου

(παθητική φωνή, ονοματοποιήσεις, αναφορικές προτάσεις, μεταφορικές εκφράσεις, υποτακτική σύνδεση κλπ)

- συχνά **χρειάζονται σχετικές επεμβάσεις** για τη διευκόλυνση της κατανόησης (ακόμη και αν το τεχνικό λεξιλόγιο έχει γίνει κατανοητό ή δεν απαιτείται).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3.

(εργασία σε ομάδες για 10' και συζήτηση στην ολομέλεια για άλλα 10')

Θα χωριστείτε σε ομάδες (break-out rooms).

Δείτε τα ακόλουθα παραδείγματα από εγχειρίδια της Ιστορίας της Στ' τάξης και των Μαθηματικών της Δ' τάξης.

Προτείνετε αλλαγές στη διατύπωση των εκφωνήσεων των ασκήσεων, ώστε να ανταποκρίνονται στις δυνατότητες των αναδυόμενα δίγλωσσων μαθητών/τριών.

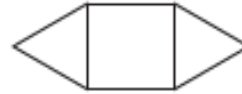
Η Κύπρος την πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1914)

α. Αφού δεις το χάρτη, προσεκτικά:

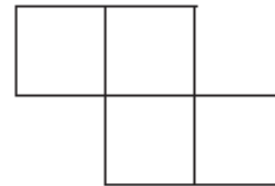
- 1. Εντόπισε τη Μεγάλη Βρετανία.*
- 2. Εντόπισε τις περιοχές που ήταν τμήμα της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Γράψε δυο παρατηρήσεις που κάνεις.*
- 3. Τι μπορούμε να υποθέσουμε για τη Βρετανία εκείνης της εποχής βλέποντας τον χάρτη με τις αποικίες της;*
- 4. Μπορείς να κάνεις κάποιες υποθέσεις για το πώς διοικούσαν οι Βρετανοί στην Κύπρο;*

4. Να συμπληρώσεις τα σχήματα που λείπουν σε κάθε περίπτωση, ώστε να σχηματιστεί ανάπτυγμα που όταν διπλωθεί θα δώσει:

(α) τετραγωνική πυραμίδα

(β) κύβο

(γ) τριγωνική πυραμίδα

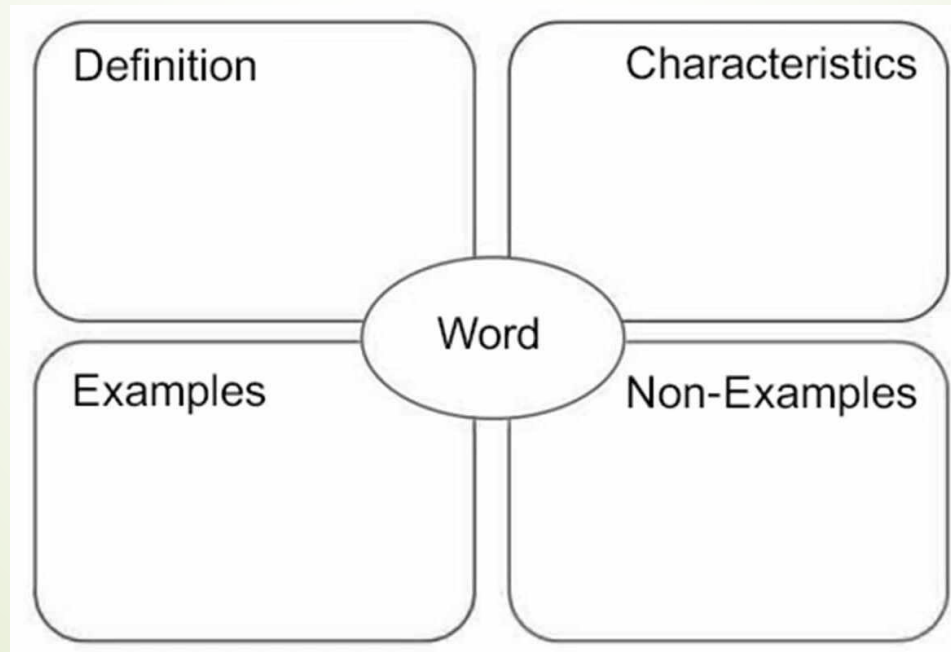

5. Ρητή διδασκαλία νέου λεξιλογίου

- Επιλογή λέξεων προς διδασκαλία (όχι απλά η αναφορά ενός ορισμού)
- Κυρίως **τεχνικό λεξιλόγιο**/ορολογία (αλλά όχι μόνο)
- Υποβοήθηση από **εργαλεία μετάφρασης, διαδικτυακά ή έγχαρτα λεξικά** κλπ.
- Δημιουργία **‘καρτών λεξιλογίου’** (καταγραφή ορισμού στα ελληνικά, παραδείγματα μέσα από τα κείμενα-ορισμός και παραδείγματα στη Γ1)
- Ποικίλες στρατηγικές (λ.χ. φθάνω στο νόημα της λέξης από τα συμφραζόμενα-αναλύω τη λέξη στα συστατικά της, κλπ.)

Παράδειγμα ρητής διδασκαλίας λεξιλογίου. Το μοντέλο Frayer.

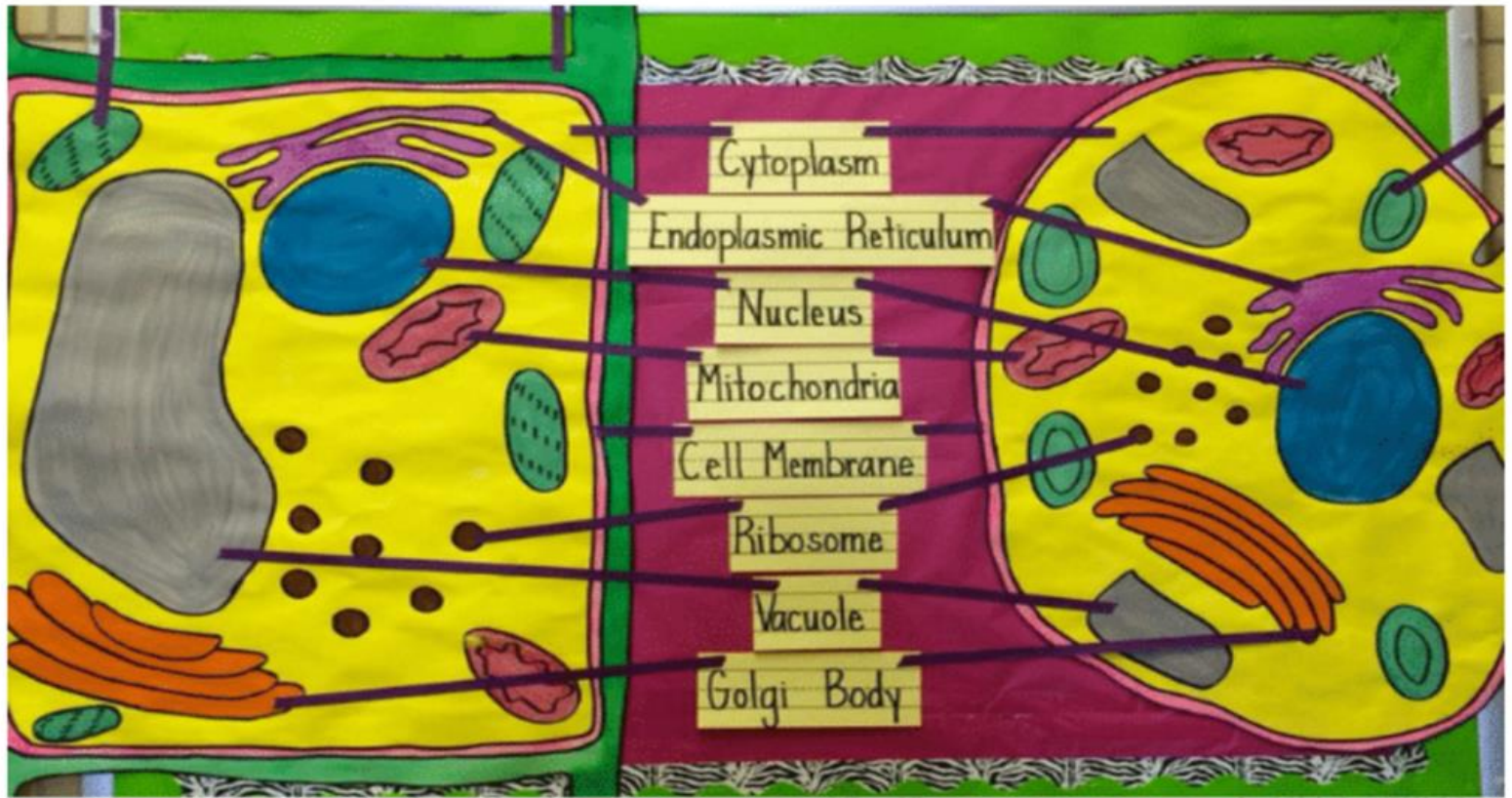
(Θώμου, 2023, Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη, υπό έκδοση)

Παράδειγμα ρητής διδασκαλίας λεξιλογίου.

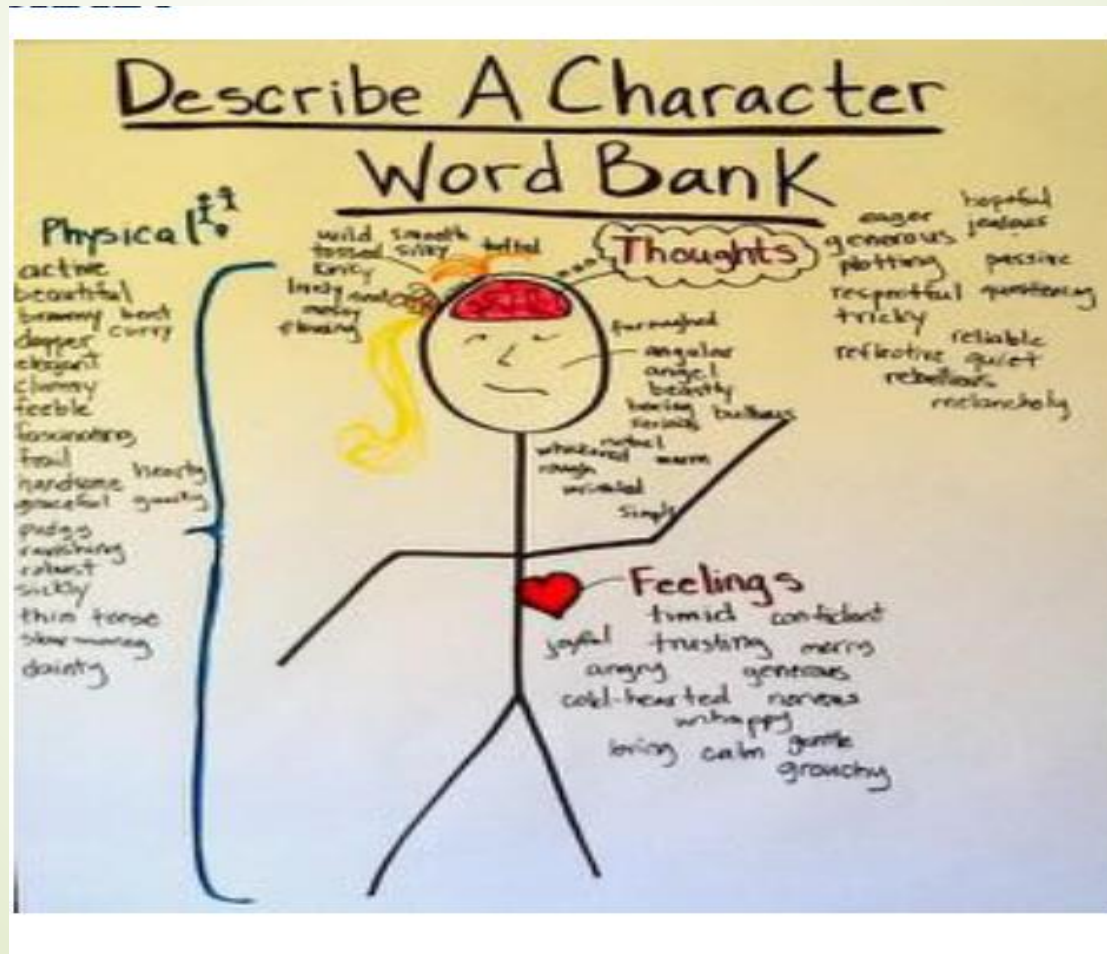
Θεματικός πίνακας

(Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη, υπό έκδοση)

Παράδειγμα ρητής διδασκαλίας λεξιλογίου. Τράπεζα λέξεων

(Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη, υπό έκδοση)

Τρόποι
εξέτασης/
εμπέδωσης
του νέου
λεξιλογίου
(Ζάγκα, 2014)

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

B. Ερωτήσεις λεξιλογίου και εξάσκησης στο ιδιόλεκτο της ενότητας

1. Ποιο από τα παρακάτω είναι το σωστό;

- Κατευνάζω σημαίνει:
 1. καταπραΰνω, μαλακώνω, ηρεμώ
 2. διεγείρω, φουντώνω
- Προμήνυμα είναι:
 1. γεγονός, είδηση ή κατάσταση που δηλώνει πως κάτι συγκεκριμένο πρόκειται να συμβεί
 2. γεγονός, είδηση ή κατάσταση που δηλώνει ότι κάτι συνέβη
- Μειονότητα είναι:
 1. ομάδα ανθρώπων στο εσωτερικό ενός κράτους που διαφέρει ως προς την καταγωγή, τη γλώσσα ή τη θρησκεία
 2. το κόμμα που έχει πάρει στις εκλογές αριθμό ψήφων μικρότερο από αυτό του κόμματος που κέρδισε
- Προτεκτοράτο είναι:
 1. νομικό καθεστώς με το οποίο μία προστάτιδα κρατική δύναμη ελέγχει τη δραστηριότητα «προστατευόμενου» κράτους
 2. ένα κράτος που προστατεύει ένα άλλο κράτος

Σημαντικό!

Η διδασκαλία λεξιλογίου (και εννοιών) δεν περιορίζεται στην οπτική αναπαράσταση ΑΛΛΑ οργανώνεται καλύτερα με αυτόν τον τρόπο.

Δεν συνιστάται η εκμάθηση καταλόγου λέξεων, χωρίς ένταξή τους σε κάποια προτασιακά σχήματα.

Για μια συνολική άποψη στο θέμα της διδασκαλίας του λεξιλογίου στην Ελληνική ως Γ2 βλ. Αντωνίου, 2008, 2024, Αντωνίου & Κατσαλήρου, 2014).

2. Διάφορες μορφές 'σκαλωσιάς' (scaffolding)

β. Παροχή υποστήριξης για την ανάπτυξη δεξιοτήτων ακ. λόγου

Αυξάνουμε
την εμπλοκή
των
μαθητών
στη μάθηση

Διδασκαλία του πώς να κάνουν ορισμούς
ή να κρατούν σημειώσεις, πώς να
εντοπίζουν το νόημα των λέξεων

Διδασκαλία του πώς να βρίσκουν τις
νοηματικές σχέσεις μέσα σε ένα κείμενο

Διδασκαλία μετατροπής κειμένου σε
γραφική παράσταση και το αντίστροφο

Ενθάρρυνση των μαθητών/μαθητριών να
κάνουν οι ίδιοι/ες μια προφορική περίληψη/
σύνοψη των κύριων σημείων του μαθήματος,
να γράφουν πλαγιότιτλους (στη Γ1, αν αυτό
τους βοηθά).

Υποστήριξη για την έκφραση γλωσσικών και γνωστικών λειτουργιών.

Προτασιακά πλαίσια (Ματθαίουδάκη & Μαλιγκούδη, υπό έκδοση)
(1/2)

Συγκρίνω

Μία διαφορά/ομοιότητα μεταξύ _____ και
_____ είναι _____

Διατυπώνω
τη γνώμη
μου

Συμφωνώ / διαφωνώ με τον/τη
_____. Πιστεύω ότι / Η γνώμη μου
είναι ότι _____

Περιγράφω

Οι κύριοι χαρακτήρες της ιστορίας είναι ο
_____ και η _____ διότι

Υποστήριξη για την έκφραση γλωσσικών και γνωστικών λειτουργιών:

Προτασιακά πλαίσια (Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη, υπό έκδοση) (2/2)

- *Τα δεδομένα αποδεικνύουν ότι*
- *Οι μεταβολές στη θερμοκρασία προκαλούν*
- *Οι τιμές θερμοκρασίας στο σχεδιάγραμμα δείχνουν ότι*
- *Θα κάνουμε ένα πείραμα για να διαπιστώσουμε εάν*

Υποστήριξη για να αναπτύξουν οι μαθητές ακ. γλώσσα.

Καλλιεργώ τη μεταγλωσσική επίγνωση των μαθητών

Παράδειγμα
από Ζάγκα,
2014

2. Συμπλήρωσε τα κενά. Πρόσεξε πότε χρησιμοποιούμε λέξεις από το καθημερινό και πότε από το επιστημονικό λεξιλόγιο.⁹¹

1. Τα ένζυμα είναι ουσίες πολύπλοκης δομής που δρουν καταλυτικά σε βιοχημικές αντιδράσεις (στους ζώντες οργανισμούς). Π.χ. η πτυαλίνη είναι ένζυμο που υπάρχει στη _____ και επιταχύνει τη μετατροπή του αμύλου σε σάκχαρο. (το σάλιο, η σίελος)
2. Το φαγητό μύριζε τόσο ωραία που έτρεχαν τα _____ του! (το σάλιο, η σίελος)
3. Τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα η μητέρα μου μαγειρεύει _____. «Είναι πολύ υγιεινό για τα παιδιά», μας λέει με σιγουριά. (το συκώτι, το ήπαρ)
4. Τα ζώα αποταμιεύουν τις μυκοτοξίνες στο _____, με αποτέλεσμα όταν πηγαίνουν για σφαγή, να περνάει στον άνθρωπο, με την τροφική αλυσίδα. (το συκώτι, το ήπαρ)
5. «Στρώσε τον _____ σου να διαβάσεις, αλλιώς δε θα περάσεις την τάξη», του φώναξε ο πατέρας του. (ο κώλος, ο πρωκτός)

Υποστήριξη για να αναπτύξουν οι μαθητές ακ.
γλώσσα.

Καλλιεργώ δεξιότητες αναγνώρισης σημασίας
λέξεων από συμφραζόμενα και χρήση λεξικού

➡ (Παράδειγμα από Ζάγκα, 2014)

εύκολο για έναν αμπελοκαλλιεργητή να αξιοποιήσει τη λιγοστή του παραγωγή και να οργανώσει ένα μικρό παραδοσιακό οινοποιείο και εμφιαλωτήριο κρασιού ή για έναν κατασκευαστή ειδών λαϊκής τέχνης να οργανώσει μια ανάλογη βιοτεχνική μονάδα σε ένα μικρό ορεινό χωριό.

Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της μεταποίησης (βιομηχανίας-βιοτεχνίας) στη χώρα μας είναι σήμερα τα εξής:

- Έχουν αναπτυχθεί αρκετοί βιομηχανικοί κλάδοι, όμως δεν είμαστε βιομηχανική χώρα.
- Σε μεγάλο ποσοστό η βιομηχανική μας παραγωγή είναι συνδεδεμένη με την αγροτική παραγωγή, με αποτέλεσμα να κυριαρχούν οι μονάδες επεξεργασίας τροφίμων (με κυρίαρχη τη γαλακτοβιομηχανία) τόσο στο βιοτεχνικό όσο και στο βιομηχανικό επίπεδο. Άλλοι σημαντικοί μεταποιητικοί κλάδοι είναι η κλωστοϋφαντουργία, η ένδυση και η υπόδηση, η παρασκευή βασικών μετάλλων (σίδηρος, αλουμίνιο κ.ά.), η διύλιση πετρελαίου, η κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, η κατασκευή προϊόντων από ορυκτά κ.ά.

1. Στο πλαίσιο της ομάδας σας εντοπίστε λέξεις του κειμένου που πιθανόν να σας είναι άγνωστες και προσπαθήστε να μαντέψετε τη σημασία τους από τα συμφραζόμενα. Αν συναντήσετε δυσκολίες, συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

Υποστήριξη για να αναπτύξουν οι μαθητές ακ. γλώσσα.

Διδάσκω τρόπους δόμησης ενός ακ.κειμένου

Παράδειγμα
από Ζάγκα
(2014)

Προσπαθήστε να εντοπίσετε τις ονοματικές φράσεις του κειμένου και να τις μετατρέψετε σε ρηματικές. Στη συνέχεια, δοκιμάστε να αντικαταστήσετε τις ονοματικές φράσεις με τις ρηματικές μέσα στο κείμενο. Τι αλλαγές θα πρέπει να γίνουν για να είναι κατανοητό το κείμενο; Προσπαθήστε να κάνετε αυτές τις αλλαγές σε μία από τις παραγράφους του κειμένου. Εξακολουθεί, κατά τη γνώμη σας, να είναι επιστημονικός ο λόγος του κειμένου;

Ονοματικές φράσεις	Ρηματικές φράσεις
<i>Ανυπαρξία αξιολόγων συγκοινωνιακών δικτύων</i>	<i>Δεν υπάρχουν αξιόλογα συγκοινωνιακά δίκτυα</i>

Χρήσιμα εργαλεία

ΕΛΕΦΥΣ: Εικονογραφημένο Λεξικό Φυσικής για το Σχολείο

όγκος (ο)

Η λέξη **όγκος** υπήρχε και στην ΑΕ και είχε την ίδια σημασία που έχει και σήμερα.

Για να υπολογίσουμε τον **όγκο** που έχει η αίθουσα, μετράμε το μήκος, το πλάτος και το ύψος της και τα πολλαπλασιάζουμε μεταξύ τους: π.χ. $5 \times 6 \times 3 = 90 \text{ m}^3$.

Το μπουκάλι του αναψυκτικού έχει μεγαλύτερο **όγκο** από το κουτάκι αλουμινίου. Γι' αυτό το προτιμώ!

<https://lefkos.uom.gr/elefys/index.html>

Ιωάννης Λεύκος & Μητσιάκη Μαρία.
2017. Εικονογραφημένο Λεξικό Φυσικής
για το Σχολείο (ΕΛΕΦΥΣ) (ηλεκτρονική
έκδοση). <http://www.elefys.gr>

μεγάλη ποσότητα ανθρώπων ή υλικών

ογκώδης, -ης, -ες

Η διαδήλωση των πολιτών για την ειρήνη ήταν μεγάλη σε όγκο.

Ο μπαμπάς του Τίμου μπήκε στο σπίτι κουβαλώντας ένα ογκώδες δέμα. Τι έκπληξη! Ήταν μια καινούρια τηλεόραση!

Αγγλική	Αραβική	Ρωσική	Τούρκικη	Κινεζική
volume	حجم	ёмкость	hacim	容积

Δύο σώματα που έχουν τον ίδιο **όγκο**, θα έχουν πάντοτε και την ίδια **μάζα**;
Ναι ή όχι; Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί να ισχύει αυτό;

Στο υλικό αυτό θα βρείτε και
προτεινόμενες
δραστηριότητες και
παραδείγματα

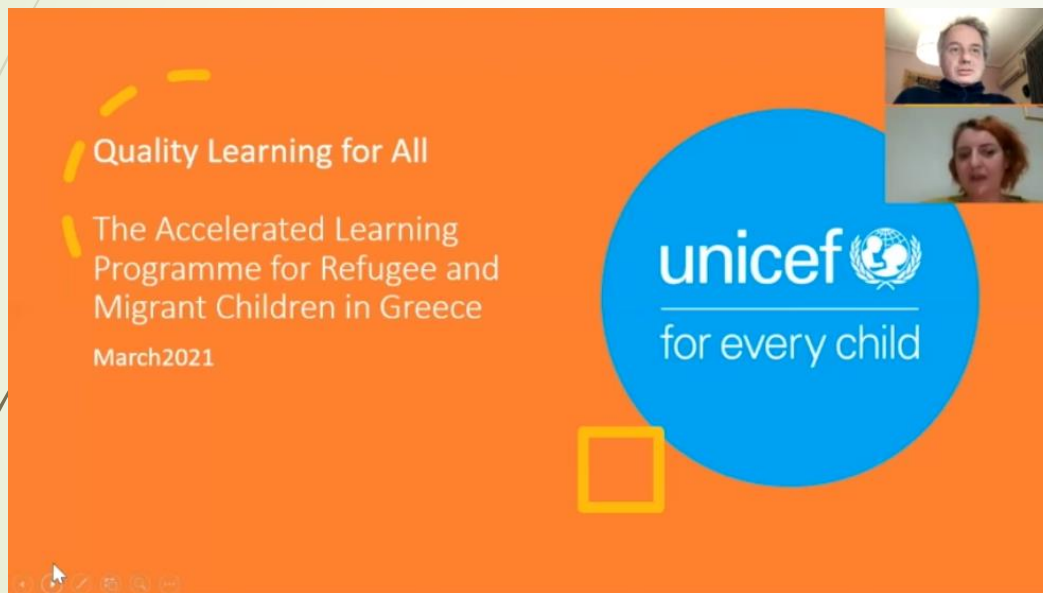
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (κεφ.4, 5 και 6)

Κείμενο σχολικού βιβλίου 1
σελ.22)

Ελληνικά μέσα από τα
μαθήματά μου
Αστάρη & Μπέλλα (2014)
Κοινωνική και Πολιτική
Αγωγή

Η έννοια του πολίτη είναι παλιά. Στην αρχαία Αθήνα υπήρχε νόμος που όριζε ποιοι ήταν οι πολίτες της Αθήνας. Δεν ήταν όλοι οι κάτοικοι της πόλης-κράτους, αλλά ορισμένοι από αυτούς. Οι πολίτες συμμετείχαν στα κοινά, προσέφεραν μέρος της περιουσίας τους για το καλό της πόλης, την προστάτευαν από κινδύνους, έλεγαν τη γνώμη τους, έκριναν τους εκπροσώπους τους και τις πράξεις τους. Ανάλογα, στις μέρες μας πολίτες της Ελλάδας είναι όσοι έχουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος. Οι Έλληνες πολίτες και τώρα συμμετέχουν στα κοινά, συνεισφέρουν οικονομικά, εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους και προστατεύουν την πατρίδα. Οι Έλληνες, δηλαδή, ήταν και είναι ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες με δικαιώματα και υποχρεώσεις.

<https://www.youtube.com/watch?v=5rCql2BZeUY>

https://alp.teach4integration.gr/en/home_en/

Το Πρόγραμμα Ταχύρρυθμης Μάθησης (Accelerated Learning Program, ALP) αναπτύχθηκε το 2020 από ένα σχήμα τριμερούς συνεργασίας:

- του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας,
 - της UNICEF και
 - του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής,
- για έφηβους/ες μαθητές/ριες με προσφυγική ή μεταναστευτική εμπειρία.

**Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκαν σχολικά βιβλία
για εν δυνάμει διγλωσσους στα εξής μαθήματα:**
Μαθηματικά

Φυσική

Χημεία

Βιολογία

Ιστορία

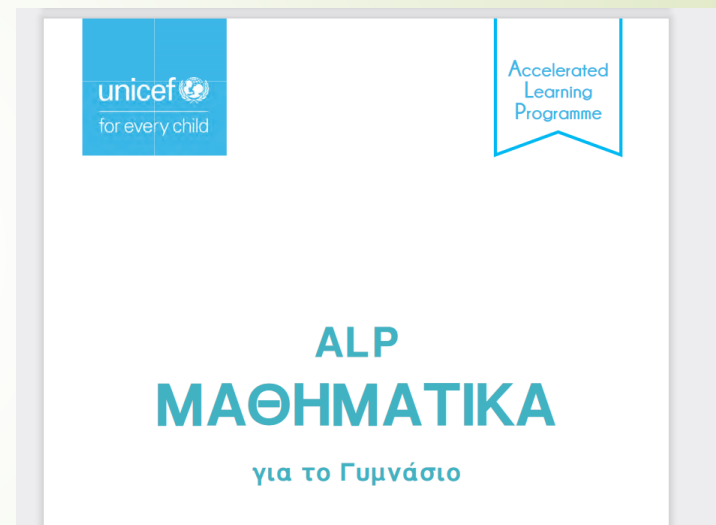
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

- Το γλωσσάρι κάθε γνωστικού αντικειμένου, δηλαδή το βασικό λεξιλόγιο με τους αντίστοιχους ορισμούς, είναι μεταφρασμένο σε 10 από τις περισσότερο ομιλούμενες από άτομα αυτής της ομάδας γλώσσες: **αγγλικά, αραβικά, γαλλικά, κουρμάντζι, ουρντού, σορανί, τουρκικά, φαρσί, ρωσικά, ουκρανικά.**
- Προς το παρόν τα βιβλία είναι γραμμένα στα ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά και αραβικά.
- Στο βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής οι τίτλοι των κεφαλαίων είναι μεταφρασμένοι και στα φαρσί και αραβικά, ενώ το περιεχόμενο του βιβλίου είναι εμπλουτισμένο και με αποσπάσματα στα περσικά, αραβικά, αγγλικά και γαλλικά.

Τα εκπαιδευτικά υλικά για τους/τις μαθητές/ριες συμπυκνώνουν, σε ένα πλαίσιο που είναι δυνατόν να παρουσιαστεί σε ένα σχολικό έτος φοίτησης, τις βασικές γνώσεις και δεξιότητες που παρέχονται στα τρία έτη φοίτησης στο Γυμνάσιο, με στόχο να είναι εφικτή η αποτελεσματική συμπερίληψη των μαθητών/ριών αυτών στις τάξεις στις οποίες τοποθετούνται με βάση την ηλικία τους.

Με άλλα λόγια, **τα υλικά του ALP υποστηρίζουν μαθητές/ριες**, που για οποιονδήποτε λόγο έχουν βρεθεί εκτός εκπαίδευσης για μικρότερα ή μεγαλύτερα διαστήματα,

☐ **να αναπληρώσουν τις γνώσεις** που θα τους επιτρέψουν να συμβαδίζουν με τους/τις μαθητές/ριες της ηλικίας τους και

☐ **να έχουν μια “επιτυχημένη” σχολική διαδρομή και πρόσβαση** στις επόμενες εκπαιδευτικές βαθμίδες πέραν της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Υπό αυτήν την έννοια, η αντιμετώπιση της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης, της μη συστηματικής παρακολούθησης και της σχολικής διαρροής είναι ανάμεσα στις κεντρικές επιδιώξεις του Προγράμματος.

ΧΗΜΕΙΑ
για το Γυμνάσιο

ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Σας ευχαριστώ!

Βιβλιογραφία (ενδεικτική) 1/4

- **Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ά. (2019).** Η διευρυμένη μορφή της προσέγγισης Ολοκληρωμένης μάθησης Περιεχομένου και Γλώσσας. *Φιλόλογος*, Τόμος ΜΑ', 27-45.
- **Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ζάγκα, Ε. & Ματθαίουδάκη Μ. (2014).** Συνδυαστικές προσεγγίσεις στη γλωσσική διδασκαλία: Η περίπτωση του CLIL. Στο G. Kotzoglou et al. (eds), *Selected Papers of the 11th International Conference on Greek Linguistics*, (σσ. 102-113). Rhodes, University of the Aegean.
- **Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ζάγκα, Ε. & Ματθαίουδάκη Μ. (2014).** Συνδυαστικές προσεγγίσεις στη γλωσσική διδασκαλία: Η περίπτωση του CLIL. Στο G. Kotzoglou et al. (eds), *Selected Papers of the 11th International Conference on Greek Linguistics*, (σσ. 102-113). Rhodes, University of the Aegean.
- **Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Μητσιάκη, Μ., Βλέτση, Ε., Οικονόμου, Σ. & Αλεξανδρή, Κ. (2015).** "Βλέποντας τον κόσμο με άλλα μάτια: φως, χρώματα, οπτικά όργανα". Μια προσέγγιση διδασκαλίας των φυσικών επιστημών μέσω της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Στο: Angeliki Psaltou- Joycey, Marina Mattheoudakis, Eleni Agathopoulou, *Cross-Curricular Approaches to Language Education, Selected papers 15th International Conference of Applied Linguistics* (23-25 November 2012). (σ. 244-272). Cambridge Scholars Publishing.

- **Αντωνίου, Μ. (2008).** Εκμάθηση του λεξιλογίου της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας: άμεση και έμμεση διδασκαλία – στρατηγικές κατάκτησης. *Οδηγός επιμόρφωσης: Διαπολιτισμική εκπαίδευση και αγωγή* (σσ. 177-194). Αριστοτέλειο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (διαθέσιμο στο «Επιμορφωτικό υλικό» στο <http://www.diapolis.auth.gr/>
- **Αντωνίου, Μ., & Κατσαλήρου, Α. (2014).** Λεξιλόγιο. Στο Μ. Ιακώβου (Επιμ.), *Επιμορφωτικός οδηγός: Γενικές αρχές διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας (επίπεδα Α1-Β2)*. πράξη «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών» - Δράση 2 «Ενίσχυση της ελληνομάθειας» (σσ. 158-196). ΥΠΑΙΘ. http://www.diapolis.auth.gr/diapolis_files/dراس1/Epimorfotikos_odigos.pdf.
- **Αντωνίου, Μ. (2024).** Λεξιλόγιο. Στο Κάντζου, Β. & Μ.Αντωνίου (επιμ.), *Διδάσκοντας τα ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα* (σσ.232-273). Gutenberg.
- **Αραποπούλου, Μ. & Γιαννουλοπούλου, Γ. (2001).** Η χρήση της γλώσσας στα μη γλωσσικά μαθήματα: ο λόγος των επιστημών. *Επιστημονικός Οδηγός για τη γλώσσα*, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. διαθέσιμο στο https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e7/index.html
- **Cummins, J. (2005).** *Ταυτότητες υπό Διαπραγμάτευση: Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας* (μτφ. Σ. Αργύρη, επιμ. επιμ. Ε.Σκούρτου), Αθήνα: Gutenberg, β' έκδοση βελτιωμένη.

- **Ζάγκα Ε. (2007).** Στρατηγικές εκμάθησης του λεξιλογίου κατά τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Πρακτικά του Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα: «Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας», Σχολή Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. <http://conf2007.edu.uoi.gr>.
- **Ζάγκα, Ε. (2014) .** *Η διδασκαλία της γλώσσας με βάση το περιεχόμενο.* Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- **Ζάγκα, Ε. (2019).** Όταν η γλώσσα και το περιεχόμενο συναντιούνται στη διδασκαλία: βασικές αρχές και στόχοι της προσέγγισης CLIL. *Φιλόλογος*, Τεύχος ΜΑ΄, 7-19
- **Θώμου, Π. (2023)** *Λεξιλογικά ζητήματα της νέας ελληνικής γλώσσας Θεωρία και εφαρμογές.* Πεδίο.
- **Ματθαιουδάκη, Μ. (2019).** Η προσέγγιση CLIL: Η συμβολή του 3^{ου} Πειραματικού Σχολείου Ευόσμου. *Φιλόλογος* Τεύχος ΜΑ΄, 46-58.
- **Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη (υπό έκδοση).** Η προσέγγιση CLIL: Από τη θεωρία στην πράξη. Στο Μητσιάκη, Μ. & Κυπριανού, Δ.

- **Μητσιάκη, Μ. & Συμεωνίδου, Ε.-Ε. (2019).** Συλλογιστική και απόδειξη στο ελληνικό σχολείο: Μια πρόταση συνδυαστικής προσέγγισης Μαθηματικών & Γλώσσας στο πλαίσιο της προσέγγισης CLIL. *Φιλολόγος*, Τεύχος ΜΑ΄, 116-135
- **Χατζηδάκη, Α. (2014)** Η ανάπτυξη της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας μέσα στις συμβατικές σχολικές τάξεις. Στο Πρόγραμμα «Διαδρομές» του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας στο πεδίο «Διδακτική» της ενότητας «Άρθρα για τη διδασκαλία της νέας ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας». Διαθέσιμο στο <http://elearning.greek-language.gr/mod/resource/view.php?id=473>
- **Χατζηδάκη, Α. (2020).** Διδάσκοντας δίγλωσσα παιδιά. Θεωρητικά ζητήματα και εκπαιδευτικές εφαρμογές. Αθήνα: πεδίο.